

Ivanov stariji brat. Paštrić je važan i kao redaktor glagoljskog časoslova (1688) i misala (1706).

Benedikta Zelić-Bučan donosi popis Obiteljskih prezimena u Poljicima 1725. godine (231—6), prema popisu stanovništva splitske nadbiskupije iz god. 1725, što će korisno poslužiti pri studiju poljičke prošlosti.

Vera Bratulić-Mandić, u prilogu: Alberto Fortis i Ivan Lovrić o značaju i odnosima Morlaka (237—54), prepričava i komentira pisanje A. Fortisa i I. Lovrića o Morlacima i, premda ta građa o Morlacima ima etnografsko obilježje, ipak je važna za poznavanje uvjeta u kojima je dalmatinsko seljaštvo živjelo u XVIII stoljeću.

I, najzad, spomenimo korisnu Građu za bibliografiju Poljica (267—86) F. Brničevića koja obasiže 410 bibliografskih jedinica (do god. 1968). Usprkos tome što bibliografija nije potpuna, ona će korisno poslužiti istraživačima poljičke prošlosti. Dometnuo bih, ipak, neke radove koji su izmakli pažnji sastavljača. To je, na primjer, rad sovjetskog povjesničara J. V. Bromleja, Stanovlenie feodalizma v Horvatii (Moskva, 1964), dijelom izrađen i na podacima iz Kartulara samostana sv. Petra u Selu, kao i kritički prilog N. Klaić uz taj rad: Uz problem geneze feudalizma u Hrvatskoj (Jugoslavenski historijski časopis, Beograd 1966, br. 3—4, 55—78). U bibliografiji je naveden samo treći svezak edicije Commissiones et relationes Venetae, a valja dodati i četvrti i peti svezak koje je uredio G. Novak (MSHSM 47 i 48, Zagreb 1964, 1966). Na isti način, uz Račkijevo izdanje Historiae Salonitanae Tome arhidakona valja dodati i njezin prijevod na hrvatski jezik (Toma Arhidakon, Kronika, Split, 1960; prijevod: V. Rismondo). Dodao bih još i jednu ocjenu: I. Soldo, I. E. Boeglin, Pučki kotari u Poljicima, Historijski zbornik XV/1962, 314—6.

T. Raukar

NOVI PRINOSI HRVATSKOJ KULTURNOJ POVIJESTI

I. *Kulturna baština samostana sv. Frane u Šibeniku* — II. *Kulturna baština samostana sv. Marije u Zadru*, posebna izdanja Instituta JAZU u Zadru, 1968.

God. 1966. proslavljene su dvije znamenite obljetnice iz hrvatske povijesti: 9-stota godišnjica spomena grada Šibenika i utemeljenja ženskoga benediktinskog samostana sv. Marije u Zadru. U tom su povodu učenjaci različitih struka dali svoj prinos proslavi. Dio tih radova publiciran je tek 1968. u spomenuta dva zbornika, koje su uredili G. Novak i V. Maštrović, a za izdavanje kojih je zaslužan i M. Koceić. Oba su zbornika i po znanstvenosti prinosa i po obilju podataka izvrsna podloga za daljnje istraživanje ne samo uže samostansko-crkvene povijesti, nego i za šire istraživanje šibenske i zadarske povijesti te za sintetička djela o hrvatskoj kulturnoj povijesti.

Marin Oreb, *Samostan sv. Frane u Šibeniku* (7—38), opisuje početke samostana u XIII st., kad su (1221) prvi minoriti stigli u Šibenik i podigli svoj prvotni samostan (1229). Zatim pripoćuje podatke o samostanu iz druge pol. XIII st., njegovo rušenje (1319) iz strateških razloga za sukoba između Šibenika i Mladena II Šubića i izgradnju novog samostana (1321), te njegove restauracije, pregrađivanja i proširenja tijekom stoljeća. Nakon opisa samog samostana i crkve (slike, orgulje), prikazuje samostansku knjižnicu [preko 11000 svezaka; 150 kodeksa (npr. Breviarium Franciscanum de Breberio iz XIV st. s nekrologijem Šubića Bribirskih i Liber sermonum sa Šibenskom molitvom iz XIV st., jednim od najstarijih spomenika hrvatskog jezika pisanih latinicom), oko 150 inkunabula, preko 3000 rijetkih knjiga (J. Dragišić, M. Marulić, I. Lucius, Šibenski statut, Farlati, prvo izdanje Francuske enciklopedije i dr.)] i arhiv s dokumentima, u kojima ima vrijednih podataka ne samo za povijest samostana i bratovština, nego i podataka općeg značenja za narodnosne (imena i prezimena svjedoče o hrvatskom značaju Šibenika i okolice), društvene, gospodarske

i vjerske prilike. Građom knjižnice i arhiva služili su se svi znatniji hrvatski povjesničari, a i istraživači lokalne povijesti. Pisac je osobito istaknuo da je samostan za mletačke uprave bio središte upotrebe hrvatskog jezika, jer su redovnici većinom bili Hrvati. Zatim je spomenuo pojedine između njih koji su bili profesori, glazbenici i crkveni dostojanstvenici i istaknuo ulogu samostana u povijesti šibenskog školstva. U prilogu je priopćio popis pergamena, koji je u svoje vrijeme sastavio B. Polonio.

Sime Jurić, O knjižnici samostana franjevac konventualaca sv. Frane u Šibeniku s posebnim osvrtom na njezinu zbirku inkunabula (39—64), osvrće se kritički na popise inkunabula K. Stošića i J. Badalića, popunjuje i ispravlja njihove kataloge i priopćuje podatke za petnaest novih inkunabula, koje je sam pronašao. Jurić ocjenjuje vrijednost i značenje pojedinih primjeraka i izdanja, ističe pojedina izdanja s područja teologije i filozofije (Biblija, sv. Ambroz, sv. Augustin, Grgur Veliki, Boetije, Albert Veliki, Toma Akvinski, J. Duns Scot, sv. Bonaventura, N. Lira, R. Caracciolus i dr.), prava (Gracijan, priručnici crkvenog prava), beletristike (Ezop, Ovid), historiografije (Salustije, Cezar), filologije (Aulo Gelijs, M. Terencije Varon Reatinac, Izidor Seviljski, N. Perottus, L. Valla) i matematičko-prirodoslovnih znanosti, pa kaže: »Prije svega većina inkunabula šibenske zbirke tvori rijetko zaokruženu skupinu izabranih tekstova koji su svojedobno smatrani standardnim djelima u svojoj struci. Taj znanstveni izbor pisaca i djela dovoljno govori o tome s kojom su se ozbiljnošću pojedini graditelji ove zbirke bavili problematikom odnosnih područja pa nam zbirka već s te strane može poslužiti kao značajan kulturnohistorijski dokument.« Istaknuvši funkcionalnost zbirke, Jurić zatim govori o mjestima gdje su knjige tiskane (većinom u Veneciji i drugim talijanskim gradovima) i spominje najglasovitije tadašnje tiskarske majstore koji su ih izradili. Kao vrlo rijetke inkunabule ističe ove: N. Perottus, Rudimenta grammatices, Tarvisii 1482; J. Duciensis, Oratio pro principio Bononiensis studii, Bononiae 1492, i osobito izdanje J. Higmana: Albertus Magnus, Ars bene moriendi, Parisiis, oko 1485, za koje kaže da je jedini poznati kompletni primjerak u svijetu. O tome je Jurić posebno pisao u Beiträge zur Inkunabelkunde, Berlin 1967, Heft 3, S. 187—8 + table pod naslovom: Neue Angabe über die Inkunabeln GW 592a und C 5496.

Mate Zorić, Rukopisi na talijanskom jeziku u knjižnici franjevac konventualaca u Šibeniku (65—88), donosi podatke iz kojih se vidi da su se u Šibeniku u XV st. čitali Jacopone da Todi, Dante i Petrarca, što je — kako pisac kaže — »znak signura ukusa i zamjerne literarne kulture u maloj gradskoj sredini srednjovjekovnog Šibenika«. Pisac se zadržao na rukopisima šibenskog pjesnika Jure Bonačića Crivellarija, koji u svojim sastavcima pokazuje najrazličitije sklonosti i poznavanje talijanske literature.

Vladimir Vratović, Rukopis »Proteus oratorius sive ars rhetorica« nepoznata autora iz godine 1707 (89—101), opisuje rukopis i daje potanku raščlambu te »brižno izrađene kompilacije pisane sažetim stilom i dobrim latinskim jezikom«. Pisac kaže da je neimenovani autor dobro poznao stariju i suvremenu retoričku literaturu i da je htio u svojem djelu dati raspravu o invenciji u govorništvu i neobičnoj važnosti patetičkih figura.

Kruno Prijatelj, Uz Ponzonijeve slike u šibenskoj crkvi sv. Frane (103—6), osvrće se na opus toga baroknog slikara iz Raba, hrvatski zvanog Pončun, i kaže da je slika sv. Jerolima u Splitu samostalno slikarevo djelo, iako mu je kompozicija ista kao na detalju šibenske slike Sv. Jerolim i sv. Franjo. Uvjetno atribuirao kao Ponzonijevo djelo i sliku sv. Franje u Šibeniku.

Lovro Županović, Umjetnost Ivana Lukačića Šibenčanina (107—130), piše o radu toga hrvatskog skladatelja (o. 1584—1648) s obzirom na njegov odnos prema glazbenoj tradiciji XVI st. i novim smjerovima u XVII stoljeću. Pisac kaže da je on prihvatio nove smjernice ne napuštajući tradicionalnu podlogu, a ocjenjujući Lukačićovo djelo »Sacrae cantiones« kaže da je ono »prožeto dubinom glazbenih misli

i ozbiljnošću ostalih komponenata», te da je to ono što skladatelja čini izuzetnom stvaralačkom osobom ne samo u hrvatskim nego i u evropskim razmjerima.

Ladislav Šaban, Graditelj orgulja Petar Nakić i Šibenik (131—162), daje nov i iscrpan prinos poznavanju života i rada P. Nakića (1694 — nakon 1765), »jedinog starijeg hrvatskog uistinu velikog graditelja orgulja«, te određuje njegovo mjesto u okviru tadašnjeg graditeljstva orgulja na mletačko-hrvatskom području.

U Zborniku o zadarskom samostanu sv. Marije nalaze se ovi radovi:

Eduard Peričić, Samostan sv. Marije u Zadru od njegova osnutka do danas (7—59), prati povijest samostana — na temelju dokumenata sačuvanih u Zadru — od prvih početaka. Na temelju podataka iz Krešimirove šibenske darovnice (1066), tj. pozivajući se na mjesto u kojoj Krešimir IV spominje splitskog nadbiskupa i sve biskupe u svom kraljevstvu, Peričić ističe da je već tada Krešimir imao stvarnu vlast u Dalmaciji, a ne tek od 1069. kad spominje »mare nostrum dalmaticum«, a da je samostan, koji su Čika i Večenega dobro uredile i u svakom pogledu osigurale, ostale stoljećima najuže povezan sa svojim gradom i narodom. Peričić je osobitu pozornost obratio istraživanju gospodarske povijesti samostana i vrijednim podacima upotpunio naše dosadašnje znanje ne samo o prošlosti benediktinki nego i o gospodarskim prilikama u Zadru. Istakao je također da su kaluderice bile Hrvatice i da su se služile hrvatskim jezikom u svojem svagdašnjem životu, da talijanski nisu ni znale, te da su tako i u doba mletačke vladavine sačuvale hrvatski značaj samostana.

Ivo Petricioli, Umjetnička baština samostana sv. Marije u Zadru (61—100), potanko opisuje cjelokupnu umjetničku baštinu, od arhitektonskih objekata do predmeta pokretnog imovnika (slike, skulpture, duborezi, predmeti zlatarske umjetnosti i tekstilnog umijeća). On kaže da izuzetan položaj koji zadarski samostan zauzima u kulturnoj historiji hrvatskog naroda ima svoje opravdanje i sa stajališta povijesti umjetnosti.

Cvito Fisković, Zadarski zlatar Mate Dragonjić (101—111), priopćuje podatke o tom umjetniku u čijem se radu vezuje kićena gotika i renesansa i koji je djelovao u Splitu. Po tome je ovaj rad samo posredno povezan s tematikom zbornika, kao i drugi njegov rad »U potrazi za Jordanićevim poliptihom« (113—122), gdje Jordaniću atribuirani izgubljeni poliptih koji se nalazio u crkvi sv. Ivana u Zadru. Fisković utvrđuje da je taj gotički slikar (umro o. 1520) bio Hrvat iz zadarske obitelji Nozdronja, a od roda Draginića, te kaže da to pokazuje kako su se i članovi aristokratskih obitelji bavili slikarstvom.

Marijan Grčić, Dva nepoznata svetomarijska rukopisa u Budimpešti (123—227), piše najprije o kalendaru i godovniku samostana sv. Marije koji se čuva u budimpeštanskoj knjižnici Szécsényi, a napisan je u Zadru u XIII st. za samostan i bio u upotrebi do XVI stoljeća. Pisac potanko analizira rukopis i ističe kako su njegovi podaci dragocjeni za zadarsku srednjovjekovnu kronologiju i osobito demografiju. Primjerice kaže da se po njegovim podacima o opaticama može zaključiti da je 90% koludrica bilo hrvatskog podrijetla, a da 500 imena Zadrana svih staleža također svjedoči o hrvatskom značaju grada. Zatim raščlanjuje beneventanski »Breviarium«, koji se čuva u Mađarskoj akademiji, a takođe je bio napisan u Zadru (XI st.) i nalazio se u posjedu samostana. Pisac kaže da je i on važan za lokalnu i nacionalnu kulturnu povijest, a da je izuzetno važan za daljnji studij liturgijske povijesti, srednjovjekovne latinske poezije, udjela Hrvata u njegovim književnim dijelovima, osobito onim za koje nije moguće naći starijih evropskih uzora, te za studij utjecaja u stvaralaštvu na staroslavenskom i hrvatskom jeziku.

Amos-Rube Filipi, Samostan i crkva sv. Marije u Zadru prema dokumentima iz g. 1579. i 1603 (229—264), opisuje unutrašnji život koludrica na temelju spisa dviju apostolskih vizitacija. Iscrpano piše o sastavu koludrica, njihovu broju, prihodima i troškovima, prehrani, odjeći, klauzuri, skrbi za starce i bolesne, a opisuje prema istim spisima crkvu i imovnik. I on ističe hrvatski značaj samostana, nepoznavanje

talijanskog jezika među koludricama, pa prema tome zaključuje da je stanovita škola koju su u samostanu pohađale sestre i rođakinje koludrica bila prva poznata hrvatska škola u Zadru.

Prinos ispitivanju vodenih znakova i nastavak prijašnjeg istraživanja jest rad Seida M. Traljića pod naslovom »Vodeni znakovi u dokumentima i rukopisima samostana sv. Marije u Zadru« (II, 265—272).

Trpimir Macan

PREGLED POVIJESNIH PRILOGA U »NAŠEM MORU« I—XV, 1954—68.

Časopis »Naše more« izlazi u Dubrovniku kao glasilo Kluba pomoraca »Miho Pracat«. Urednik časopisa je Zvonko Goić. Svrha časopisa je da razvija ljubav prema moru i pomorstvu, da širi pomorsku misao i da svoje čitaoce obavještava o pomorskoj prošlosti i današnjici. Zato povijesni članci i nisu uvijek strogo znanstveni; ima ih dosta popularnih, kratkih i, na žalost, nedokumentiranih. U ovom prikazu najprije ću upozoriti na priloge koji su po svojem sadržaju povezani s dubrovačkom prošlosti, a poslije njih i na druge po predmetnim skupinama.

Čitav niz prinosa odnosi se na dubrovačku konzularnu službu i to znatnim dijelom od XVII st. do pada Dubrovačke Republike. Pisci tih prinosa priopćuju mjesto i vrijeme osnutka konzulata, osobe koje su njima upravljale, poslove koje su obavljale radi zaštite dubrovačkih pomoraca i radi razvitka trgovine te vrijeme i razloge zatvaranju konzulata. Za izradu tih priloga pisci su se služili građom iz Državnog arhiva u Dubrovniku. Priloge ću nabrojiti po abecednom redu njihovih pisaca.

V. Ivančević, Dubrovački konzulat u Gibraltaru (III, 63—5); Dubrovački konzulat u Odesi (III, 344—6); O konzularnoj pristojbi Dubrovačke Republike (V, 112—4). J. Luetić, O konzulatu Dubrovačke Republike u Trstu 1739—1807 (IX, 122—3). I. Mitić, Dubrovački konzulat u Lisabonu (III, 61—3); Dubrovački konzulat na Malti predaje osuđene na galiju (III, 278—9); Dubrovački konzulat u Kadiksu (III, 346—8); Dubrovački konzulat na Malti (IV, 40—1); Slučaj zaštite stranih putnika na dubrovačkom brodu (IV, 99); Dubrovački konzulat u Marseillesu (IV, 175—7); Dubrovački konzulat na Sardiniji (IV, 271—2); Međunarodni položaj dubrovačkih konzula (V, 31); Jedan značajan uspjeh dubrovačkog konzulata u Cadixu (V, 169—70); Konzulat Dubrovačke Republike u Alicante (VI, 288—90); Konzulat Dubrovačke Republike u Kartageni (VII, 176—8); Konzulat Dubrovačke Republike u Nici (VII, 214—5); Konzularna služba Dubrovačke Republike u istočnom Mediteranu (VIII, 113—4); Konzulat Dubrovačke Republike u Barceloni (VIII, 245—6); Dubrovački konzularni predstavnici u Sjevernoj Africi (IX, 29—30); Dubrovački konzulati u Malagi i Valenciji (XI, 104); Otpravnik poslova Dubrovačke Republike u Maroku (XI, 166—7); Konzulat Dubrovačke Republike u Smirni (XI, 266—7); O osnivanju dubrovačke bolnice u Smirni krajem XVIII st. (XIII, 205—7); O diplomatskim poslovima Ruđera Boškovića za Dubrovačku Republiku (VIII, 177—8); Dubrovački konzulat u Livornu (XII, 17—8); Španski konzulat u Dubrovniku za vrijeme Republike (XII, 120—1); Konzuli Firenze i Napulja u Dubrovniku za vrijeme Republike (XII, 188—9); O konzulatu Dubrovačke Republike u Aleksandriji (XIII, 84); O trgovačko-pomorskim odnosima Dubrovnika i Turske tokom XVIII st. (XIV, 17—19). Ž. Muljačić, Odnosi Dubrovnika i SAD (III, 65—70), prati te odnose od 1774. do 1806. Z. Šundrica, Konzulati i nezgode na moru (III, 148—51); Posljednji dani dubrovačkog konzulata u Livornu (III, 208—10); Iz dubrovačko-marokanskih diplomatskih odnosa 1779—1780 (III, 279—80, 348; IV, 42, 99—101, 177—80, 273—4); O darovima u dubrovačkoj diplomaciji (VI, 53—7); Dubrovački konzulat u Ateni (VI, 140—3); Iz firentinsko-dubrovačkih odnosa (VI, 155—7); Tragovi dubrovačkih konzulata u »Acta Gallica« u 1808. godini (VI, 229—31); Dubrovački konzulat u Peschici (VII, 71—3).

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXI—XXII

1968—69

Redakcioni odbor

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB